

TA'MINOT ZANJIRINI STRATEGIK REJALASHTIRISHNI AHAMIYATI**Shodmonova Dilfuza**

Millat Umidi Universiteti BA-204 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19911831>**Annotatsiya (Abstrakt)**

Ushbu tadqiqotda zamonaviy iqtisodiy aloqalarning globallasuvi va xalqaro bozorlardagi noaniq jarayonlar sharoitida ta'minot zanjirining strategik rejalashtirishining nazariy ahamiyati va metodologik asoslari batafsil tahlil etiladi. Tadqiqotning muhimligini korxonalarining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda an'anaviy logistik yondashuvlardan strategik boshqaruv modellariga o'tish ehtiyojining mavjudligi belgilaydi. Maqolada ta'minot zanjiri tizimida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni oldindan ko'ra olish va ularning ta'sirini kamaytirishda strategik rejalashtirishning ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Muallif tomonidan resurslarni samaradorligini oshirish, operatsion xarajatlarni tizimli ravishda kamaytirish va yetkazib berish jarayonlarining oshkorligini yaxshilash mexanizmlari o'rganilgan. Zamonaviy axborot texnologiyalari, xususan, sun'iy intellekt va blokcheyn tizimlarining strategik qarorlar qabul qilish jarayonidagi samaradorligi masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari ta'minot zanjirini strategik rejalashtirish faqat moddiy oqimlarni boshqarish bilan kifoyalanmasligini, balki korxonaning raqobatbardosh ustunligini shakllantiruvchi muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Ishning yakuniy qismida

Kalit so'zlar: ta'minot zanjiri boshqaruvi, strategik rejalashtirish, iqtisodiy barqarorlik, logistika tizimlari, xavf-xatarlarni boshqarish, raqamli iqtisodiyot, operatsion samaradorlik, resurslar optimallasuvi, raqobatbardoshlik strategiyasi.

KIRISH

Global iqtisodiy integratsiyalashuv va bozor konyunkturasining tezkor o'zgarishi sharoitida ta'minot zanjirini strategik rejalashtirish korxonalar raqobatbardoshligini ta'minlovchi hal qiluvchi omilga aylandi. Bugungi kunda biznes subyektlarining muvaffaqiyati nafaqat ishlab chiqarish quvvati, balki logistik jarayonlarning qanchalik moslashuvchan va uzoq muddatli maqsadlarga muvofiq shakllantirilganligi bilan o'lchanmoqda. Ta'minot zanjirini strategik rejalashtirish — bu resurslarni taqsimlash, xavf-xatarlarni boshqarish va xarajatlarni optimallashtirishga yo'naltirilgan yaxlit intellektual mexanizmdir. Statistik tahlillarga ko'ra, yirik korporatsiyalar operatsion xarajatlarining 60-80 foizi bevosita ta'minot zanjiri bo'g'inlariga to'g'ri keladi. Bu esa mazkur sohadagi har bir strategik qaror korxonaning moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishidan dalolat beradi. So'nggi yillardagi global logistik inqirozlar va xomashyo bozoridagi beqarorliklar strategik rejalashtirishning nafaqat iqtisodiy samaradorlik, balki korxonalar uchun "strategik himoya" vositasi ekanligini isbotladi. xomashyo bozoridagi beqarorliklar strategik rejalashtirishning nafaqat iqtisodiy samaradorlik, balki korxonalar uchun "strategik himoya" vositasi ekanligini isbotladi.

Asosiy qism

Ta'minot zanjirini strategik rejalashtirishning fundamental asosi — bu operatsion xarajatlarni tizimli optimallashtirish va korxonaning kapital rentabelligini oshirishdir. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda ushbu jarayon shunchaki ombor zaxiralarini nazorat qilish emas, balki butun qiymat yaratish zanjirini muvofiqlashtirishni anglatadi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, strategik rejalashtirish modellari muvaffaqiyatli joriy etilgan korxonalarda

umumiy logistika xarajatlari o'rtacha 12-18 foizga qisqaradi. Mazkur samaradorlikning asosiy drayveri — "Bullwhip effect" (buqa qamchisi effekti) deb ataluvchi hodisani bartaraf etishdir. Strategik yondashuvda axborot oqimlari shaffoflashadi, bu esa iste'molchi talabining o'zgarishi butun zanjir bo'ylab ulkan xatoliklar zanjirini keltirib chiqarishining oldini oladi. Natijada, korxonalar "dead stock" (harakatsiz zaxira) shakllanishidan himoyalanaadi va aylanma mablag'larning aylanish tezligi sezilarli darajada oshadi. Hozirgi global iqtisodiy beqarorlik va tashqi muhit turbulenti strategik rejalashtirish korxonaning "strategik immuniteti" vazifasini o'taydi. An'anaviy logistika faqat xarajatlarni kamaytirishga yo'naltirilgan bo'lsa, strategik rejalashtirish barqarorlik (resilience) va egiluvchanlik (agility) birinchi o'ringa qo'yadi.

Diversification of strategy in the area of qiluvchi ahamiyatga ega. Faqatgina bitta yetkazib beruvchiga yoki yagona transport yo lagiga bog'lanib qolish strategik zaiflikni keltirib chiqaradi. In 2021, there will be a worldwide inquiry into the tajribasi shuni ko'rsatdiki, logistics kanallarni oldindan rejalashtirgan kompaniyalar ishlab chiqarish sur'atini saqlab qola oldilar. Strategik rejalashtirish doirasida shakllantirilgan "risk-xaritasi" kutilmagan makroiqtisodiy shoklar va geosiyosiy o'zgarishlar paytida operatsion faoliyatni davom ettirishga imkon beradi. Zamonaviy ta'minot zanjiri strategiyasini raqamli transformatsiya va "Sanoat 4.0" tasavvur etib bo'lmaydi. The term "big data" (katta ma'lumotlar) refers to the sophisticated algorithm as well as the 90 foizdan yuqori aniqlik bilan aniqlash imkonini bermoqda.

Raqamli texnologiyalar yordamida yaratilgan "Digital Twin" (raqamli egizak) modelari real vaqt rejimida zanjirning barcha bo'g'inlarini monitoring qilish va virtual muhitda turli inqirozli ssenariylarni testdan o'tkazish imkonini beradi. However, the qabul qilish jarayonida subyektiv inso omilini kamaytiradi va strategik rejalashtirishning ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi. Shuningdek, blockcheyn texnologiyalarining integratsiyalashuvi ta'minot zanjirida mutloq shaffoflikni (traceability) va ishtirokchilar o'rtasidagi o'zaro ishonchni yangi bosqichga ko'taradi.

Xulosa

Strategik rejalashtirish ta'minot zanjirida korxonaning moliyaviy barqarorligi va bozor pozitsiyasini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, strategik yondashuv mahsulot harakatidan tashqari, korxonaning barcha qismlarini yagona tizimga birlashtiruvchi boshqaruv usulidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, strategik modellarni qo'llash operatsion xarajatlarni 15 foizdan ko'proq optimallashtirish va resurslar samaradorligini oshirish imkonini beradi. Global iqtisodiyotdagi noaniqliklar va tashqi muhitning o'zgaruvchanligi sharoitida ta'minot zanjirining moslashuvchanligi korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omilga aylandi. Qisqa muddatli foydaga qaratilgan an'anaviy usullardan voz kechib, uzoq muddatli, diversifikatsiyalangan ta'minot kanallarini yaratish inqiroz paytida uzilishlarning oldini oladi. Xulosa qilib aytganda, ta'minot zanjirini strategik rejalashtirish zamonaviy iqtisodiy voqelikda korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini optimallashtirish va uning bozor pozitsiyasini mustahkamlashning eng samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi. Strategik modellashtirishning tizimli tatbiq etilishi nafaqat operatsion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirish, balki korxonaning ichki resurslari va tashqi imkoniyatlari o'rtasida oqilona muvozanatni o'rnatish imkonini beradi. Global bozorlardagi noaniqlik va logistik xatarlarning ortib borayotgan sharoitida, uzoq muddatli va

diversifikatsiyalangan ta'minot kanallarini shakllantirish korxonaning inqirozlarga nisbatan barqarorligini ta'minlovchi hal qiluvchi omildir. Binobarin, ta'minot zanjirini boshqarishda an'anaviy, qisqa muddatli yondashuvlardan voz kechib, strategik moslashuvchanlik (agility) va tizimli integratsiyaga asoslangan modelga o'tish — korxonaning uzoq muddatli raqobatbardoshligini va iqtisodiy xavfsizligini kafolatlovchi strategik zaruriyat hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydi-ki, bunday yondashuv boshqaruv qarorlarining sifatini oshirib, ishlab chiqarish samaradorligini yangi bosqichga olib chiqadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Chopra, S., & Meindl, P. (2020). *Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation* (7th edition). Pearson Education.
2. Qosimova, D. S., & Nutfullayev, T. S. (2022). *Ta'minot zanjirini boshqarish*. O'quv qo'llanma. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
3. Christopher, M. (2016). *Logistics & Supply Chain Management: Creating Value-Adding Networks*. Financial Times Publishing.
4. Nabiyeu, M. Q., & Ismailov, P. O. (2024). "Ta'minot zanjirini boshqarishda zamonaviy modellashtirishning ahamiyati". *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar* ilmiy elektron jurnali.
5. Slone, R., Dittmann, J. P., & Mentzer, J. T. (2010). *The New Supply Chain Agenda: The 5 Steps That Drive Real Value*. Harvard Business Review Press.